

ოთარ ჭილაძის რომანებისთვის საზოგადოდ დამახასიათებელი ამ თვისების ნათელ დადასტურებას წარმოადგენს „აველუმიც“ (1995 წ.), რომელშიც მწერალმა მაღალმხატვრული სიტყვიერი ოსტატობით წარმოსახა XX საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ (და არა მარტო ქართულ) რეალობაში მომხდარ დიდმნიშვნელოვან მოვლენათა განმსაზღვრელი როლი და ზეგავლენა იმხანად მცხოვრებ პიროვნებათა ყოფაში.

„აველუმის“ მთავარი პერსონაჟი მწერლური ნიჭით დაჯილდოებული პიროვნებაა, ლიტერატურული თავისთავადობით გამორჩეულ მხატვრულ ნაწარმოებთა ატორი, რომლის შემოქმედებითი ინდივიდუალობა რომანში ასეა დახასიათებული: „ყველა მიმი=სი გმირი ერთი და იგივე პიროვნებაა, ოღონდ სხვადასხვა ეპოქაში მცხოვრები და დროის შესაფერისად ფერშეცვლილი. ხოლო ის „ერთი და იგივე პიროვნება“ თვითონვეა, რამდენადაც ყველა მწერალი, ყოფილიც და არსებულიც, როგორც არ უნდა მიუკიბმოუკიბოს ახალგამომცხვარ ინტერვიუერს თავისი შემოქმედებითი ბიოგრაფია, მაინც იმას აღწერს, რაც უნახავს და მაინც იმას ხატავს, ვისაც პირადად იცნობს“.

არ გადავაჭარბებთ, თუ ვიტყვით, რომ „აველუმის“ მთავარი პერსონაჟის ამგვარი დახასიათებით ოთარ ჭილაძემ პირველ ყოვლისა საკუთარი შემოქმედებითი ინდივიდუალობის არსებითად განმსაზღვრელი თავისებურებაც წარმოაჩინა განზოგადებული სახით. წარმოსახულ ეპოქალურ სინამდვილეთა განსხვავებულობის მიუხედავად, მისი რომანების პერსონაჟები, როგორც თავად ავტორი ამბობს, „სხვადასხვა ეპოქაში მცხოვრები და დროის შესაფერისად ფერშეცვლილი“ ერთი და იგივე პიროვნებანი არიან.

ამ თვალსაზრისით „აველუმი“ ო. ჭილაძის შემოქმედების ერთგვარად შემაჯამებელ-დამაგვირგვინებელი რომანია, რომელშიც მხატვრული წარმოსახვის საგნად უკვე თავად ავტორის დროინდელი ეპოქალური სინამდვილეა ქცეული, ის უმნიშვნელოვანესი მოვლენები, რომლებიც მწერლის დროს მოხდა საქართველოში, უშუალოდ მის თვალწინ და მისი თანამონაწილეობით. წინა რომანებისაგან განსხვავებით, ეს ყველაფერი „აველუმში“ ისეთი სიზუსტითა და ყოვლისმომცველობითაა წარმოსახული, რომ ო.ჭილაძის რომანი გარკვეულწილად ისტორიული ქრონიკის შთაბეჭდილებასაც კი ახდენს მკითხველზე და 80-იანი წლების და-

სასრულისა და 90-იანი წლების დასაწყისის რთული ეროვნულ-პოლიტიკური ვითარების გლობალურად ამსახველ მხატვრულ მატრიანედაც შეიძლება იქნეს მიჩნეული.

მ. კვაჭანტირაძის მართებული ხაზგასმით, თავისი ამ რომანით „ოთარ ჭილაძე ყოველდღიურობის კონტექსტში კითხულობს ერის მუდმივ ისტორიულ დრამას: აველუმი თავისი „სიყვარულის იმპერიის“ ნგრევაში ხედავს საბჭოთა იმპერიის ნგრევასა და სამყაროს წესრიგის რღვევის სურათებს“ (კვაჭანტირაძე 2010: 366).

„აველუმი“ ასოციაციური რომანია, პიროვნების ცნობიერებაში წარმოქმნილ იმ ასოციაციურ წარმოსახვათა და გრძნობა-მისწრაფებათა ტრაგიკული ფორმით წარმომჩენი წიგნი, რომელნიც სისხლხორცეულად არიან დაკავშირებული ქვეყანაში მიმდინარე ურთულეს პროცესებთან. ადრინდელი რომანებისაგან განსხვავებით, ეპოქალური მოვლენების ავტორისეულმა აღქმა-გააზრებამ „აველუმში“ მძაფრად გამოვლენილი შინაგანი ირონიაც შეიძინა, ირონია, რომლის მეშვეობითაც მწერალი კიდევ უფრო მეტად წარმოაჩენს ვითარების ტრაგიკულ ხასიათსა და აბსურდულ ბუნებას.

ო. ჭილაძე არც ამჯერად არღვევს ტრადიციას და რომანის პერსონაჟთა მხატვრულ სახეებსა თუ ცალკეულ პასაჟებს ღრმა-აზროვან სიმბოლურ მნიშვნელობას სძენს. მაგალითად, სწორედ ასეთი დატვირთვა აქვს შექმნილი ნაწარმოების მთავარი მოქმედი გმირის – აველუმის სახელის აზრობრივ გაგებას. ავტორის განმარტებით, აველუმი შუმერული სიტყვაა და თავისუფალ, სრულუფლებიან მოქალაქეს ნიშნავს. მწერლის მიერ მოთხრობილი აველუმის თავგადასავალი კი სრულ კონტრასსა და შეუსაბამობაშია მისი სახელის ამგვარ შინაარსობრივ გაგებასთან. აველუმის პიროვნული ცხოვრებაცა და ის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური გარემოც, რომელშიც მას უწევს ცხოვრება, მთლიანადაა მოკლებული ადამიანური თავისუფლებისა და მოქალაქეობრივი სრულუფლებიანობის იმ გაგებას, რაც ეტიმოლოგიური თვალსაზრისით მის სახელთანაა დაკავშირებული.

მიუხედავად იმისა, რომ „აველუმი მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე ყველანაირად ცდილობდა სწორედ თავისუფალი, სწორედ სრულუფლებიანი მოქალაქე ყოფილიყო თუნდაც მარტო მის წარმოდგენაში არსებული ქვეყნისა“, იგი მაინც ისე წავიდა ამ

ქვეყნიდან, რომ არაფერი გამოუვიდა. მისი „თავგანწირული და უსასრულო ბრძოლა“, სიყვარულის გზით მოეპოვებინა პიროვნული თავისუფლება და უფლებამოსილება, „უაზროდ და უშედეგოდ“ დამთავრდა.

აველუმის ამ დრამატული ცხოვრებისეული თავგადასავლის თხრობა რომანში სისხლხორცეულად უკავშირდება ყოფილ საბჭოთა კავშირში დამკვიდრებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარების დახასიათებასა და იმ უმნიშვნელოვანეს მოვლენათა ეროვნული თვალთახედვით გააზრებას, რომლებიც 1956 წლის 9 მარტიდან იწყება და 1991-92 წლების დეკემბერ-იანვრის თბილისის ომის ტრაგიკული ამბების აღწერით მთავრდება.

რომანში ეს მოვლენები ღრმად, გლობალურად და შეუღამაზებლად გამოვლენილი ეროვნულ-პოლიტიკური თვალთახედვითაა წარმოსახული. აველუმის ცხოვრებისეული ხვედრის აღწერით მწერალი ფართო განზოგადებულობით მოგვითხრობს იმ დიდი ტრაგედიის ამბავს, რომელიც მილიონობით ადამიანს დაატება თავს მსოფლიოში ერთ-ერთ უდიდეს სახელმწიფოდ ქცეულ „უმკაცრეს იმპერიაში“ დამკვიდრებულმა პოლიტიკურ-საზოგადოებრივმა ვითარებამ. აველუმი სწორედ ერთ-ერთი ასეთი მსხვერპლთაგანია. მწერალი ადამიანის სულიერი სამყაროს უღრმესი შრეების ძირისძირობამდე წარმოჩენის გზით გვიჩვენებს მისი პიროვნული თავისუფლების შინაგანი დათრგუნვისა და დამონების ტრაგიკულ პროცესს. აველუმის ყოველგვარი ცდა, თუნდაც რამდენამდე მაინც ამხედრებოდა გარემომცველ ეპოქალურ სინამდვილეს, იმთავითვე მარცხისთვის იყო განწირული. ასე რომ, მთელი მისი ცხოვრება ამ სულიერ დათრგუნვილობასთან შეგუების ტრაგიკული მაგალითია.

ამ თვალსაზრისით აველუმის პიროვნულ-მოქალაქეობრივი გაბედულება საგრძნობლად განსხვავდება მისი შვილის თაობის ეროვნულ-მამულიშვილური გამბედაობისაგან. მართალია, იმპერიულ დიქტატორულ რეჟიმთან შინაგანი კონფლიქტი და დაპირისპირებულობა არც აველუმისა და მისი თაობის მოწინავე წარმომადგენლებისთვის ყოფილა უცხო გრძნობა, რის ნათელ დადასტურებად თუნდაც 1956 წლის 9 მარტის ტრაგედიაც შეიძლება გავიხსენოთ, მაგრამ დრომ და ვითარებამ მათი ეს სული-

ერი პროტეტანტიზმი ულმოხელი სიმკაცრით ჩაახშო და ისინი გაბატონებული იდეოლოგიური

სახელმწიფოებრივი რეჟიმით დათრგუნულ ადამიანებად აქცია.

ამიტომაც ხვდება აველუმში თავისი ქალიშვილისა და მისი თანატოლების რომანტიკულ ანტიიმპერიულ გამოსვლებს დიდი შინაგანი სიფრთხილითა და შიშით. თაობათა ამგვარმა მსოფლმხედველობრივმა განთიშულობამ და ურთიერთდაპირისპირებულობამ განსაკუთრებული ძალით თავი მაინც 1989 წლის 9 აპრილსა და 1991-92 წლების დეკემბერ-იანვრის სამოქალაქო ომის პერიოდში იჩინა. ნათქვამის დასტურად აქ რომანის თუნდაც იმ ეპიზოდს გავიხსენებ, სადაც მწერალი ერთგვარი ფილოსოფიური განზოგადებულობით საუბრობს იმაზე, ყოველი ადამიანი „სულ ცოტა სამი თაობის ჯამს“ რომ წარმოადგენს – პაპისას, მამისას და საკუთარისას. მისი შეფასებით, „თვითოეული მათგანი – პაპაც, მამაც, შვილიც – სამი დამოუკიდებელი სამეულის ძირითადი წევრია“ და „არა მარტო ამთავრებს რომელიმე სამეულს, არამედ ახალსაც იწყებს“.

წუთისოფლის ამ მარადიულ წრებრუნვაში, ავტორის თქმით, აველუმში უფრო წინამორბედი თაობის მსოფლგაგებასთან იყო დაკავშირებული და „შემინებულა იმ სამეულს ამთავრებდა“, რომლის წარმომადგენელიც პაპამისი იყო, კაცი, რომელიც „ცოცხალი რომ ყოფილიყო, სამალავის ძებნაში იქნებოდა უკვე, დაუნანებლად დაყრიდა ყველაფერს და გაიქცეოდა ლატაკი, დამაკნინებელი სიბერისაკენ; მამაც ენაჩაყლაპული, გულხელდაკრფილი იწვებოდა ისევ“. მაგრამ აველუმში აქვე იმასაც ნათლად ხედავდა, ცხოვრების ამ მარადიულ წრებრუნვაში არსებითი გარდატეხა რომ მოხდა და ახალმა ვითარებამ იგი „უშიშართა სამეულის დამწყებადაც“ რომ აქცია. მიუხედავად იმისა, რომ აველუმს, თავად მისივე სიტყვებით თუ ვიტყვით, „დამინებულების უფრო ესმოდა, ვიდრე უშიშრებისა“, ის უკვე იმასაც აშკარად გრძნობდა, ირგვლივ ყველაფერი არსებითად რომ იცვლებოდა და იმპერიული რეჟიმის ციხე-გოდოლი ინგრეოდა.

რომანტიკული ეროვნული იდეალებით აღზნებული ეკა-ეკატერინე-კატო (აველუმის ქალიშვილი) და მისი თანატოლები სამფეროვანი დროშების ფრიალით იდგნენ რუსთაველზე, მთავრობის სასახლესთან, და ყურადღებას სულაც არ აქცევდნენ იმ

ფაქტს, მომიჯნავე ქუჩები როგორ საბედისწეროდ ივსებოდა ტანკებითა და „შენიღბული“ სამხედრო ტექნიკით.

მაგრამ მწერალი ვითარების მხოლოდღა გამაიდვალებლის როლში არ გამოდის და აველუმის შვილის თაობის პატრიოტულ თავგანწირვაზე საუბრის დროს იქვე იმაზეც დაუფარავად საუბრობს, რომანტიკული იდეალებით გულანთებული ამ ახალგაზრდების გვერდით ისეთებიც საკმაოდ მრავლად რომ იყვნენ, რომლებიც „ჯინსის შარვლისა თუ კურტაკის გულისთვის, მასწავლებლის თვალწინ, დანით კლავდნენ თანაკლასელს“, რათა „ხალხთა საპყრობილეში“ „მონადემობილი ჩაცმულობით მაინც დამსგავსებოდნენ „იმქვეყნიურ“ თანატოლებს, რომლებსაც, ჯერ-ჯერობით, მხოლოდ ფილმების მეშვეობით იცნობდნენ“.

ავტორისეული სათქმელის არსში ბოლომდე გასარკვევად განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ სიმბოლური მნიშვნელობის მქონე იმ აზრობრივ ალეგორიას, რომელიც მწერალმა აველუმის სასიყვარულო თავგადასავლებს დაუკავშირა. ამგვარი გრძნობით აველუმი ერთსა და იმავე დროს სამ ქალთან იყო დაკავშირებული: სჯულისმიერ მეუღლე მელანიასთან, რომელთანაც ერთადერთი ქალიშვილი – ეკა-ეკატერინე-კატო ჰყავდა, რუს სონიასთან და ფრანგ ფრანსუაზასთან.

ხსენებულ პიროვნებებთან აველუმის ინტიმურ ურთიერთობათა შეფასების დროს განსაკუთრებული ყურადღება იმ გარემოებასაც უნდა მივაქციოთ, რომ რომანის ეს ეპიზოდები მწერალმა ღრმააზროვანი სიმბოლური შინაარსით აღბეჭდა და ნაწარმოების მსოფლმხედველობრივი მიზანსწრაფვის ერთ-ერთ უმთავრეს საყრდენად აქცია. მიუხედავად ინტიმურ გრძნობათა იმ სიმტკიცისა, რითაც აველუმი ფრანსუაზასან და სონიასთან იყო დაკავშირებული, მისი და მელანიას ურთიერთობა მაინც გამორჩეულად წმინდაა და ამაღლებული.

ამ სიწმინდესა და ზნეობრივ სიმტკიცეს მათ ურთიერთობას პირველ ყოვლისა ეროვნული გენის საერთოობა სძენს, რასაც მელანიას კონკურენტებიც კარგად გრძნობდნენ და ხედავდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ფრანსუაზაცა და სონიაც წრფელი ადამიანური სიყვარულით იყვნენ დაკავშირებული აველუმთან, მათ, მწერლის თქმით, მელანიას გვირგვინისთვის მაინც ვერ შეეხებდათ, ვინაიდან თავიანთი თავი მის ტოლად არ მიაჩნდათ.

ასე რომ, „სიყვარულის იმ იმპერიაში“, რომლის საჭეთმპყრობელიც აველუმი იყო, მელანიას ყველასგან გამორჩეული ადგილი ეჭირა, რასაც მისი მეტოქე ქალებიც „ადიარებდნენ უსიტყვოდ“. აველუმისთვის მელანიას განსაკუთრებულობას უწინარეს ყოვლისა ის განსაზღვრავდა, იგი იმ მიწის ღვიძლი ნაწილი რომ იყო, რომელშიც თავად აველუმს „ჰქონდა ფესვი გადგმული“. მწერლის თქმით, „მელანია საკუთარი სისხლით კვებავდა აველუმის ფესვებს, რათა იმას ეცოცხლა“. ასე ახერხებდა ქალი იმჟამინდელ „ჩვენს საერთო, უზარმაზარ საპყრობილეში შედარებით პატარა, მხოლოდ და მხოლოდ აველუმისთვის განკუთვნილი, ფაქტიურად ერთადგილიანი საპყრობილეს შექმნას, რომლის უცვლელი ზედამხედველი თვითონ იყო“.

აქვე, ყოველივე ზემოთქმულთან ერთად, ერთ არსებით გარემოებასაც მინდა მივაქციო ყურადღება: თუ მელანია ეროვნული გენისა და ოჯახური ტრადიციის წარმომჩენი მხატვრული სახესიმბოლოა, აველუმის, სონიასა და ფრანსუაზას სასიყვარულო თავგადასავლების მოთხრობით მწერალი მათი მშობელი ქვეყნების ისტორიული და სამომავლო ურთიერთობის თაობაზეც მიგვანიშნებს თავისებური ალეგორიზმით.

კერძოდ, სონიასა და აველუმის რომანი, შეიძლება ითქვას, რუსეთ-საქართველოს საკმაოდ რთულ და დრამატულ ურთიერთობას წარმოაჩენს სიმბოლური სახით. თავდაპირველად აველუმის გამიჯნურება სონიაზე ბუნებრივად გაჩენილ იმ ინტიმურ გრძნობად აღიქმება, რომელსაც ორივე მხარისთვის ბედნიერება და სიხარული მოაქვს. მაგრამ სულ მალე აველუმთან მისმა ურთიერთობამ თავდაპირველი ზნეობრივი სიწმინდე დაჰკარგა, ანგარ და ავხორც ვნებად გადაიქცა და ერთ დროს საყვარელი არსებისადმი შურისძიების გრძნობით აღზნებული სონია არა მარტო მათი სიყვარულის ხორციელ ნაყოფს იშორებს აბორტის გზით, არამედ ამ სიყვარულსაც იფხეკს გულიდან. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სონიასა და აველუმის ნაშიერის ამგვარი ხელყოფითა და მათი ურთიერთობის ასეთი ფორმით დასრულებით ავტორმა სიმბოლურად იმაზეც მიგვანიშნა, ამ პერსონაჟთა მშობელი ქვეყნების სამომავლო ურთიერთობას პერსპექტივა რომ არა აქვს.

სონიასაგან განსხვავებით, გაცილებით რთული ურთიერთ-დამოკიდებულება მყარდება აველუმსა და ფრანგ ფრანსუაზას

შორის. ქალმა საბჭოთა კავშირში სამსახურეობრივი მოვალეობის შესრულების ჟამს გაიცნო და შეიყვარა აველუმი. მათი დრამატული სასიყვარულო თავგადასავლის მოთხრობით მწერალმა პოლიტიზებული ფორმით დაგვანახა საბჭოური რეჟიმის დამთრგუნველი ბუნება. იმისათვის, რომ ბოროტების იმპერიაში მცხოვრებ მიჯნურთან დამაკავშირებელი გრძნობა არ განელებოდა, ფრანსუაზამ ამ სიყვარულის გადარჩენის ასეთი გზა მოძებნა: „მისი სისხლი და ხორცი სამშობლოში წაიყოლა თან ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით და კონტრბანდასავით გადააპარა აველუმის გენი სახელმწიფო საზღვარზე“. ასე ევლინება ქვეყნიერებას „ორი სახელმწიფოს ლამის განუწყვეტელი მეთვალყურეობის ქვეშ ჩასახული“ ის ადამიანი, რომელიც მავთულხლართებით შემოსაზღვრული ბოროტების იმპერიის დახშული სივრცის გარღვევისა და თავისუფალ სამყაროსთან დაკავშირების პერსპექტივას აჩენს.

მაგრამ მოგვიანებით ცოლ-შვილის სანახავად პარიზში ჩასულმა აველუმმა ერთბაშად დაინახა ის გადაულახავი უფსკრული, რომელიც მათ შორის აღმართულიყო: „გარდა სიტყვებისა, გინდაც გარდა სიტყვებით გამოთქმული გრძნობებისა, სხვა არაფერი ჰქონდათ საერთო, არც სამშობლო, არც ენა, არც წარსული და არც მომავალი. არაფერი!“

ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში მართებულად გაესვა ხაზი იმ გარემოებას, რომ ფრანსუაზას სახით მკითხველის წინაშე მხოლოდ კონკრეტული პიროვნება კი არ დგას, არამედ „სამყარო, რომლის წარმომადგენლადაც იგი გვევლინება. იგი ზოგადად უცხო სამყაროს, ევროპას, მის „კულტურასა“ და „ცივილიზაციას“ განასახიერებს... ამ ქალის პიროვნული თავმოთნეობა და ქვეგამხედვარობა, ორგულობა და გაუტანლობა აქ ევროპის ოდინდელ ორპირობასა და ცბიერებასთან, თვალთმაქცობასთან და უსულგულობასთანაა გათანაბრებული...“

ფრანსუაზასთან დამოკიდებულება და ამასთან დაკავშირებული სიმწიფეები, აველუმის დაუოკებელი სწრაფვა ფრანგი მიჯნურისაკენ და მასთან კავშირის დამყარების გზების უსასრულო ძიება, ფრანსუაზას მხრივ კი ყალბი ერთგულება, მისი ბედით ზერეღე დაინტერესება და მასთან ყოველგვარი კავშირის უმტკივნეულოდ გაწყვეტა ევროპისაკენ საქართველოს ხანგრძლივი

ლტოლვის, მასზე დაყრდნობის მრავალსაუკუნოვანი მცდელობისა და ამ უკანასკნელისადმი ევროპის „გულისხმიერების“ მხატვრული ანარეკლია“ (დედარიანი 2010:20).

ევროპული და რუსული სამყაროებისგან აველუმის შინაგან გაუცხოებას კიდევ უფრო მეტ სიმძაფრესა და სიმბოლურ აზრობრივ დატვირთვას სძენს ის პატრიოტული ენთუზიაზმი, რითაც ეკა-ეკატერინე-კატო და მისი ქართველი თანატოლები იბრძვიან ბოროტების იმპერიის ტყვეობისაგან მათი სამშობლოს განსათავისუფლებლად. თუმცა აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, მწერალი ვითარების რომანტიკულ იდეალიზაციასაც რომ არ ახდენს და მამულიშვილური თავგანწირვით მეზრძოლი ამ ახალგაზრდების გვერდით ადამიანური უკეთურებით გონებააღრეულ პიროვნებათა ფრაგმენტულ მხატვრულ სახეებსაც რომ ქმნის.

მრავლისმთქმელია ის ფაქტი, 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიაზე საუბარი მწერალმა ასოციაციურად 1956 წლის 9 მარტის სისხლიანი უბედურების გახსენებას რომ დაუკავშირა. 9 აპრილისაგან განსხვავებით, 9 მარტის მთავარი შემოქმედი აველუმის თაობა იყო. იმხანად სწორედ ამ თაობამ გაიღო ყველაზე დიდი მსხვერპლი ეროვნული ინტერესების დასაცავად, რაც განზოგადებული ფორმით განსახდა რომანში დემონსტრანტების დარბევის დროს სასიკვდილოდ დაჭრილი იმ ბიჭის სახით, რომელიც აველუმის თვალწინ იღუპება. შემთხვევითი არ არის ის ამბავი, რომ ამ ბიჭის სახე არაერთგზის ცოცხლდება აველუმის ცნობიერებაში, რითაც სიმბოლურად ეს-მება ხაზი ეროვნული გენის უკვდავებასა და დაუთრგუნველობას.

მიუხედავად იმ შინაგანი დაპირისპირებულობისა, რითაც აველუმი საბჭოთა რეჟიმისადმია განწყობილი, იგი მაინც ბედს შერიგებული ის პიროვნებაა, რომელსაც „სხვის კმაყოფაზე დაფუძნებულ თავისუფლებას ისევ დამადლებული, ბედით დამსახურებული ტუსალობა ერჩია ყოველთვის“; ამიტომაც იყო, რომ მან ბედნიერი შემთხვევით არ ისარგებდა და ემიგრაციაში არ წავიდა, როგორც მის პირობებში მყოფი „ყველა ჭკუათმყოფელი საბჭოელი მოიქცეოდა“.

ნაწარმოებში სიღრმისეულადაა ახსნილი და ერთგვარად პოლიტიზებული ფორმით ნაჩვენები ის რთული პროცესები, რომელთაც შედეგად საბჭოთა კავშირის დანგრევა მოჰყვა. ამ

თვალსაზრისით უაღრესად საინტერესო არა მარტო ისეთი დიდ-მნიშვნელოვანი მოვლენების შესახებ საუბარია, როგორებიც, ვთქვათ, 1956 წლის 9 მარტი და 1989 წლის 9 აპრილი იყო, არამედ ქვეყანაში დამკვიდრებული რთული იდეოლოგიური ვითარებისა და პიროვნული თავისუფლების დამთრგუნველი საბჭოური რეჟიმის ზოგადი დახასიათებაც. მაგალითად, აი, როგორ აღწერს ავტორი იმ მდგომარეობას, რომელიც იმპერიის ნგრევის კვირამაღ-ში შეიქმნა ქვეყანაში: „იმპერია რაღაცის, გაურკვეველის მოლო-დინს შეეპყრო. რა თქმა უნდა, ალეგორიული ლექსებიც იწერებოდა და ალეგორიული სპექტაკლებიც იდგმებოდა, მაგრამ პირდაპირ ჯერ კიდევ ვერავინ იტყოდა, რა გრძნობები ტანჯავდა და რისი მოლოდინი ჰქონდა. იტყოდა, დაიჭერდნენ. სულ ცოტა, საგიჟეთში მაინც უკრავდნენ თავს. რაც მთავარია, ხალხს იმედი გასჩენოდა, მაგრამ რისი იმედი იყო ეს იმედი, არავინ იცოდა და არც ასე შორს ბედავდა ოცნების ზღვაში შეტოპვას... ესეც ახალი გრძნობა იყო საბჭოელისათვის... იმედი კი, რადგან გაჩენილიყო, იზრდებოდა კიდევ, აღარც კედლებს ეპუებოდა, აღარც მავთულხლართებს – იზრდებოდა, იზრდებოდა და საბჭოეთის ყველა ქალაქს ერთიანად იხუტებდა გულში“ (ჭილაძე 2007:108).

რაც შეეხება ზემოთ უკვე ნახსენებ იმ მნიშვნელოვან მოვლენებს, რითაც რომანში აღწერილი პერიოდის ჩვენი ყოფა გამოირჩეოდა, ისინი, განსაკუთრებით კი 1889 წლის 9 აპრილი და 1991-92 წლე-ბის დეკემბერ-იანვრის ამბები, ავტორს თითქმის დოკუმენტური სიზუსტითაც კი აქვს მოთხრობილი. ო. ჭილაძე ამ მოვლენათა უშუალოდ თვითმხილველი კაცის შთამბეჭდაობით აღწერს იმ რთულ ვითარებას, რომელიც ამ სისხლიანი ტრაგედიის დღეებში სუფევდა თბილისში.

იმისათვის, რომ ნათქვამმა მეტი კონკრეტულობა შეიძინოს, გავიხსენოთ ორიოდე ფრაგმენტი რომანიდან. „დაზარალებულ-ნი, რასაკვირველია, დამსჯელი რაზმის ჯარისკაცები გახლდნენ, საგანგებოდ ჩამოფრენილნი თბილისში, რომლებიც ბრწყინვა-ლედ ჩატარებული ოპერაციის შემდეგ, კიდევ დიდხანს ეყარნენ გაბინძურებულ ტანკებს შორის“, ჯერ კიდევ მოურეცხავ მოედან-ზე, დარბეულთა, გაქცულთა ფეხსაცმელებსა, ხელჩანთებსა, და-ხოცილთა სისხლის გუბებსა და საკუთარ ნარწყევში და გუნე-ბაშიც არ უშვებდნენ (ამდენი ცოდნა არა აქვთ), ისტორიას რომ

ეკუთვნოდნენ უკვე, უსახსრონი და უსახელონი, მაგრამ, ბოლოს და ბოლოს მეოცე საუკუნის მიწურულს, გადამლახავნი გონებრივი სიჩლუნგის, სულიერი სიმხეცისა თუ ხორციელი სისასტიკის ნებისმიერი ზღვრისა...“ (ჭილაძე 2007:251).

ან კიდევ: „რუსთაველზე ტანკები შემოიჭრებიან, რაღა თქმა უნდა, „მშვიდობიანი“ მისიით: დემონსტრანტების დასაწყენარებლად... აველუმი გიჟივით გამოვარდება შინიდან, კარსაც არ გამოიკეტავს, გზადაგზა, სირბილში, ძლივძლივობით გაუყრის აცახცახებულ მკლავს კურტაკის სახელოში, რადგან ეკა-ეკატერინე-კატო, თავისთავად ცხადია, მხარზე დროშაგადადებული, იქ არის, რუსთაველზე, მთავრობის სახლის წინ, შუა ზღვაში. გადმოხტება თუ არა მეტროს ვაგონიდან, შედგამს თუ არა ფეხს ესკალატორზე, მაშინვე დენთისა და კვამლის მწარე სუნი ეცემა სახეში“ (ჭილაძე 2007:247). „ერთი მომცრო ტანკი განგებ ჩამორჩენია კოლონას, მეტროს სადგურის წინ შეეყოვნებულა, ვითომ რაღაც გაჰფუჭებია და ვეღარ დაძრულა – სინამდვილეში კი თავს იგდებს, უარესად აღიზიანებს დემონსტრანტებს – ადგილზე დმუის, ღრიალებს, დაკბილული მუხრუჭებით ფხოჭნის, გლეჯს ასფალტის საფარველს და მწარე კვამლის თეთრ ბოლქვებს ისვრის. დემონსტრანტები კი, აღვზნებულნი, აჩოჩქოლებულნი, აგანგამებულნი, შეურაცხყოფილნი და მაინც ძნელად ასახსნელი, მაგრამ აშკარა მიზანდასახულებით ეხვევიან, როგორც ჭიანჭველებით მომაკვდავ, ანდა თავმომკვდარუნებულ ხარაბუზას – აგინებენ, წყევლიან, დასცინიან, დროშის ტარით სცემენ, სანაგვე ყუთებს ესვრიან რკინის უგრძნობელ ურჩხულს...“ (ჭილაძე 2007:249).

„სჯობს თავიდანვე ვაღიარო, რომ ჩემს მონათხრობში განცდას მაინც განსჯა სჭარბობს, ნამოქმედარს – ნაფიქრალი“, – მიმართავს ერთგან მწერალი მკითხველს და ამ მიმართებით არა მარტო „აველუმის“ მხატვრულ სფეციფიკას გამოხატავს ნათლად და არაორაზროვნად, არამედ მთელი მისი შემოქმედებისას.

როგორც ითქვა, ო. ჭილაძის ბოლო რომანისადმი ინტერესი მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა იმ გარემოებამ, რომ მასში სწორედ ამგვარი განსჯის საგნად იქცა ჩვენი ქვეყნის უახლოესი ისტორიის არაერთი უაღრესად მნიშვნელოვანი მოვლენა. ერთ-ერთი მათგანია 1991-92 წლების სამოქალაქო ომი, რის შედეგა-დაც

ქვეყნად ქაოსი, ანარქია და ზნეობრივ-სახელმწიფოებრივი განუკითხაობა დამკვიდრდა.

„აველუმი“ ქართულ მწერლობაში ერთ-ერთი პირველი ნაწარმოებია, რომელიც არა მარტო ჩვენი ისტორიის ამ ტრაგიკულ მოვლენას აღწერს მხატვრული თავისთავადობითა და სიძლიერით, არამედ სათანადო შეფასებასაც აძლევს მას. ცხადია, მხატვრული ნაწარმოები მეცნიერული გამოკვლევა არ არის და აღწერილი ამბებისადმი ავტორისეული დამოკიდებულება ზოგჯერ იქნებ საკამათოც გვეჩვენოს, მაგრამ ამ შემთხვევაში მთავარი მაინც ის არის, იმდროინდელი ვითარების ტრაგიზმი რომანში ღრმად, გლობალურად და მოვლენათა უშუალოდ თვითმხილველი კაცის ცოცხალი შთამბეჭდაობით რომაა წარმოსახული.

რუსთაველზე შვილის საძებნად გამოსული აველუმი ერთბაშად ომის შუაგულში აღმოჩნდა. ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად მხარეები დაუნდობელი ბარბაროსობით ებრძოდნენ ერთმანეთს. „ჯერ კიდევ არ იყო გადაწყვეტილი, ვისთვის მთავრდებოდა ძველი და ვისთვის იწყებოდა ახალი. ერთი საქართველო ბუნკერში, ტყვია-წამლის ცარიელ ყუთებზე შლიდა „სახალწლო სუფრას“, მეორე ქუჩაში, სიცივისაგან აბუზული ეფიცებოდა ყრუდ მოგუგუნე ხანძრის მხურვალე გამონაშუქს. მესამე კი საწოლში შფოთავდა, ცხადს სიზმრისაგან ვერ არჩევდა და წარამარა იცვლიდა გვერდს – ვერც ერთთან უჩერდებოდა დიდხანს გული, ვერც მეორესთან, თავად მას კი არც ერთი აგდებდა სათვალავში და არც მეორე“ (ჭილაძე 2007:452).

ხელისუფლების ხელში ჩასაგდებად გაჩაღებული ამ ძმამთა-მკვლელი ომის აბსურდულ ხასიათს მწერალი იმითაც უსვამს ხაზს, საკუთარი ქვეყნის წინააღმდეგ ამხედრებული ახალი დროის ეს ბარბაროსები ჩვენი ხალხის არანაირ სულიერ სიწმინდეებსა და ფასეულობებს რომ არ ინდობენ და ვანდალურადაც ანადგურებენ. „ეკლესიის ჩუქურთმას ავტომატის ტყვია ფშხენის. სარეცხის თოკზე ზავშვის პერანგი დარჩენიათ. ისიც ტყვითაა დაცხრილული... რუსთაველი რახანია გადაკეტილია. დღეს დილით სამ მწკრივად იდგნენ ბეტონის ლოდებით დატვირთული „კამაზები“. ერთი მთავრობა ქვესკნელშია, მეორე ჯერ არ შექმნილა და, აქედან გამომდინარე, რაც მიწის ქვეშაა – მთავრობისაა, რაც მიწის ზე-

მოთ – არავისი. მოდით, დაიტაცეთ, ვისაც რამდენი შეგიძლიათ!“ (ჭილაძე 2007: 453).

ამ და მსგავს ეპიზოდებს, რომლებიც ემოციური ექსპრესიით აცოცხლებენ იმ პერიოდის ტრაგიკულ ვითარებას, ისტორიული დოკუმენტის მნიშვნელობაც აქვთ შეძენილი, რითაც მწერალი მკითხველის ცნობიერებაში მოვლენათა უშუალოდ თვითმხილველი კაცის თვალთახედვით წარმოაჩენს იმჟამინდელ ტრაგიკულ მდგომარეობას.

რომანის მთავარი პერსონაჟის მთელი ცხოვრება – პიროვნულიცა და საზოგადოებრივიც – უწინარეს ყოვლისა ქვეყნად დატრიალებული ამ და მსგავსი ტრაგიკული მოვლენებითაა განპირობებული. აველუმის ადამიანური ტრაგედია ამ მოვლენათა მსხვერპლად ქცეული კაცის ტრაგედიაა, ამქვეყნიურ სამყაროში კუთვნილი ადგილის ამო ძიება, ხელმოცარული და იმედებდამსხვრეული პიროვნების სულიერი სასოწარკვეთის დრამატული ისტორია. როგორც ითქვა, აველუმის მთელი ცხოვრება სრული შეუსაბამობაა იმ შინაარსობრივი გაგებისა, რასაც მისივე სახელი აღნიშნავს ეტიმოლოგიურად – თავისუფალი და სრულყოფილებიანი მოქალაქე. აველუმის ამქვეყნიურმა არსებობამ ისე განვლო, რომ იგი ამოდ ილტვოდა პიროვნული თავისუფლებისა და მოქალაქეობრივი სრულფასოვნებისაკენ. ერთ შემთხვევაშიცა და მეორეშიც იგი სასოწარკვეთილებამდე ხელმოცარულ და იმედგაცრუებულ ადამიანად რჩება, საკუთარი თავის, ცხოვრებისეული ხვედრისა და ადგილის ამოდ მაძიებელ პიროვნებად.

ამ განწირულობისა და პიროვნული ცხოვრების აბსურდულობის შეცნობამდე აველუმი სიცოცხლის ბოლოს მიდის. შვილის სამებნელად რუსთაველზე გამოსული და სამოქალაქო ომის ქარცეცხლში მოხვედრილი, იგი ნათლად ხედავს თავის განწირულობასაც და ადამიანურ ზედმეტობასაც. თითქოს ერთიანად ჩამტყდარა გარემომცველ სამყაროსთან დამაკავშირებელი ხიდი. ტრაგიკულობის ამ განცდას ყველაზე მეტად მაინც ის მძაფრი შინაგანი კონფლიქტი განაპირობებს, რომელიც აველუმსა და საკუთარ შვილს შორის მყარდება. მისი ცდა, როგორმე აღედგინა ამ თვალსაზრისით დარღვეული წონასწორობა, უშედეგოდ დამთავრდა. აველუმი უფრო და უფრო რწმუნდება, რომ მისი და

ეკავკატერინეკატოს ზნეობრივ-მსოფლმხედველობრივი პრინციპები ისე საბედისწეროდ გამიჯვნოდა ერთმანეთს, რომ მათი ერთიმეორესთან დაკავშირება და დარღვეული ჰარმონიის აღდგენა შეუძლებელი გამხდარა.

ასე ნელ-ნელა უახლოვდება აველუმში თავისი სიცოცხლის ტრაგიკულ აღსასრულს. სამოქალაქო ომის საბედისწერო სისხლიან ღამეში რუსთაველზე შვილის საძებნელად გამოსული, იგი უკვე საბოლოოდ გამოუტყდა საკუთარ თავს, რომ მისი ბედი გადაწყვეტილი იყო, რომ „როგორც არ უნდა დამთავრებულიყო ამდამინდელი ღამე, ის მაინც დამნაშავე იქნებოდა, დამნაშავე, რადგან არასოდეს ყოფილა იქ, სადაც მისი ადგილი იყო“.

„ომის სამფლობელოში უნებართვოდ და დაუკითხავად შებიჯებულმა“ აველუმმა ერთბაშად იგრძნო, რომ ყველასთვის ზედმეტ ადამიანად ქცეულიყო და აღარავის ჭირდებოდა – აღარც შვილსა და აღარც სხვა ვინმეს. მაგრამ ეროვნულ-მოქალაქეობრივი შეგნება აველუმს ყველაფერზე ხელის საბოლოო ჩაქნევისა და განზე გადგომის უფლებას მაინც არ აძლევდა. ამიტომაც იყო, რომ, როგორც ადამიანი, იგი „ერთნაირად თანაუგრძნობდა მეომარ მხარეებს, ანუ ერთნაირად ეკუთვნოდა ორივეს და არც ერთისა არ სჯეროდა ბოლომდე. მაგრამ არც ისაა გამორიცხული, ორივე მეომარ მხარეს სწორედ ამის გამო შეერაცხა ის მტრად და ეს ომი, გარკვეული თვალსაზრისით, მის წინააღმდეგობაც ყოფილიყო მიმართული, მის მოსაპოვებლად, როგორც მესამისა და, ამდენად, ზედმეტისა“ (ჭილაძე 2007:506).

ასეც მოხდა: საბედისწეროდ გამოსროლილმა ტყიამ აველუმს ტვინი გაუხვრიტა. სასიკვდილო აგონიაში ჩავარდნილი აველუმის ცნობიერებაში ქაოსურად ცოცხლდება მისი „უაზრო, უმიზნო და უმნიშვნელო“ ცხოვრების შთამბეჭდავი მოგონებანი, რომელთა ცენტრშიც ახლადშობილი ჩვილი დგას, ერთდროულად აველუმშიც რომაა, აველუმის კანონიერი და უკანონო შვილიცა და ორმოცდათექვსმეტში დაღუპული ბიჭიც. სიკვდილგამჯდარი აველუმის უკანასკნელი წარმოსახვა სწორედ ამ ახალი სიცოცხლის ამქვეყნიურ მოვლინებას უკავშირდება, სიცოცხლისა, რომელიც თავგამეტებით „ფეთქავს, სუნთქავს, ჩხავს, იჭინთება, იბრძვის, სიბრაზისაგან სახედაჭმუჭნული, დამდულრულივით კა ნალაპლაპებული და პატარა, ლორწოვანი მუშტებით იგერი-

ებს ერთბაშად მიქსეულ ცხოვრებას, ეს წუთია სამოთხიდან გამოძევებული, დამცირებული, უგულვებელყოფილი და მაინც უდიდესი, უკეთილშობილესი შედეგი აველუმის უაზრო, უმიზნო და უმნიშვნელო არსებობისა...“ (ჭილაძე 2007:517).

მიუხედავად იმისა, რომ 1980-1990 იანი წლების საქართველოში არსებული რეალობის წარმოსახვა ოთარ ჭილაძის რომანში მხოლოდ აქ დამოწმებული ეპიზოდებით არ შემოიფარგლება და მასში ამ რეალობასთან დაკავშირებით კიდევ ბევრი რამ არის ნათქვამი დოკუმენტური სიმართლითა და მაღალმხატვრული სიტყვიერი ხელოვნებით, ვფიქრობ, ყოველივე ზემოთქმულიც საკმარისი იქნება იმის ხაზგასასმელად, „აველუმი“ ყოველგვარი გადაჭარბების გარეშე რომ შეიძლება მივიჩნიოთ ხსენებული პერიოდის ქართული ყოფის მასშტაბურად ამსახველ ტექსტად.

დამოწმებანი:

დედარიანი 2010: დედარიანი რ. წერილები. ქუთაისი: 2010.

კვაჭანტირაძე 2010: კვაჭანტირაძე მ. ტრავმირებული მეხსიერება პოსტსაბჭოთა ქართულ ნარატივში (ოთარ ჭილაძის „აველუმი“). *საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია*. „ტოტალიტარიზმი და ლიტერატურული დისკურსი. მე-20 საუკუნის გამოცდილება“. მასალები. თბილისი: 2010.

ჭილაძე 2007: ჭილაძე ო. *აველუმი*. თბილისი: 2007.

Natalya Oturgasheva

Russia, Novosibirsk

Russian Academy of National Economy and Public Administration by the RF President

Artistic Reflection of Historic Dramas: Requiem or Warning?

From the diversity of genre-stylistic solutions of the problem ‘a person in a horrified world’ the author of the report has chosen for research prose that reflects severe and tragic reality through the magic crystal of centuries-old culture the territory of which was caught in the throes of